

**ЗАГАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР**

УДК 658: 338.363(477)

З. М. АНДРУШКЕВИЧ
Хмельницький національний університет**АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ
ТА МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РЕГІОНУ**

В статті проаналізовано тенденції розвитку промисловості Хмельницького регіону загалом та машинобудівної галузі зокрема; виявлено проблеми, з якими стикаються машинобудівні підприємства. В результаті чого, визначено завдання та необхідні заходи, які необхідно здійснити для перетворення машинобудування Хмельницького регіону у конкурентоспроможну, ефективну та сприйнятливую до інновацій галузь, що динамічно розвивається.

In the article was analyzed trend in industry of Khmelnytskyi region in general and mechanical engineering industry in particular, found the problems faced by engineering companies. As a result, defined objectives and appropriate measures to be taken to transform engineering of Khmelnytskyi region in a competitive, efficient and receptive to innovation industry dynamic.

Ключові слова: промисловість, машинобудування Хмельницького регіону, економічна криза, інновації, ринкове середовище.

Постановка проблеми. Машинобудівний комплекс України об'єднує понад 30 великих галузей та понад 50 підгалузей, найбільш важливими серед яких є тракторне і сільськогосподарське машинобудування, верстатобудування, електротехнічне машинобудування, транспортне машинобудування тощо. На Хмельниччині машинобудування є одним з основних видів промислової діяльності. За обсягами виробництва ця галузь посідає четверте місце після харчової промисловості, виробництва й розподілення електроенергії та виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції і є потенційно вагомим чинником реального економічного зростання області.

В умовах всесвітньої фінансової кризи та нестабільного середовища трансформаційної економіки України надзвичайно актуальним є питання регіонального розвитку промисловості загалом та машинобудування зокрема, як основи конкурентоспроможності країни та Хмельницького регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти сучасного стану підприємств машинобудування в Україні та регіонах розглянуті в працях вчених-економістів. Серед них роботи таких дослідників, як Я. Гуков, О. Дмитрашко, В. Іванишин, Р. Журило, В. Кім, М. Макаренко, Д. Малащук, Н. Карачин, В. Ольшевський, О. Романко, О. Савінов, Н. Тарасова, В. Довбня, М. Колісник, В. Третьяков, В. Шандра, О. Шапуров, В. Яковенко, В. Ситай та О. Дальніченко. Проте питання визначення завдань та необхідних заходів для перетворення машинобудування Хмельницького регіону у конкурентоспроможну інноваційну галузь, що динамічно розвивається, потребує подальшого вивчення.

Постановка цілей. Метою даної роботи є виявлення основних тенденцій та перспектив розвитку машинобудівної галузі Хмельницького регіону, та визначення завдань, які необхідно вирішити для перетворення машинобудування у конкурентоспроможну і сприйнятливую до інновацій галузь, що динамічно розвивається.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день промисловість – одна з найбільш важливих складових економіки області, адже частка промислової продукції у загальному випуску галузей економіки перевищує 40%. У промисловості створюється майже четверта частина валової доданої вартості нашого регіону. У 2009 р. в даній галузі було зайнято 54,1 тис. осіб, або 21,6% загальної кількості найманих працівників. Тобто, за цими показниками промисловість утримує першість в економіці області.

Ринкові зміни на початку 90-х років ХХ ст. зумовили значне скорочення обсягів виробництва практично в усіх галузях машинобудування, відновити яке вдалось лише на початку ХХІ ст. Слід зазначити, що зосередження зусиль фактично лише на відновленні виробництва, в той час як у розвинених країнах світу машинобудування швидко розвивалось, призводить до ще більшого технологічного відставання галузі та зумовлює необхідність розробки стратегії її довгострокового розвитку.

Але, незважаючи на значні труднощі та, працюючи в умовах ринку, підприємства машинобудівної галузі успішно розв'язують ключові питання, перш за все пов'язані із досягненням вищої економічної ефективності розвитку, якості, здешевленням виробленої продукції, покращанням асортименту, забезпеченням рівномірного надходження продукції, підвищенням рівня екологічної безпеки продукції та організації виробництва.

Підприємства Хмельниччини вносять вагому частку у державний випуск таких видів продукції, як: зубові борони, електрична високовольтна апаратура, газові лічильники, включаючи калібрувальні. Найбільшу питому вагу у структурі обсягів реалізованої продукції галузі мають підприємства, що виробляють електричні машини, апаратуру, устаткування.

Як ми вже зазначали, промисловість Хмельниччини має багатогалузеву структуру. Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції Хмельницької області за основними видами діяльності у 2001 та 2007-

2009 роках у відсотках до загального об'єму представимо за допомогою рис. 1.

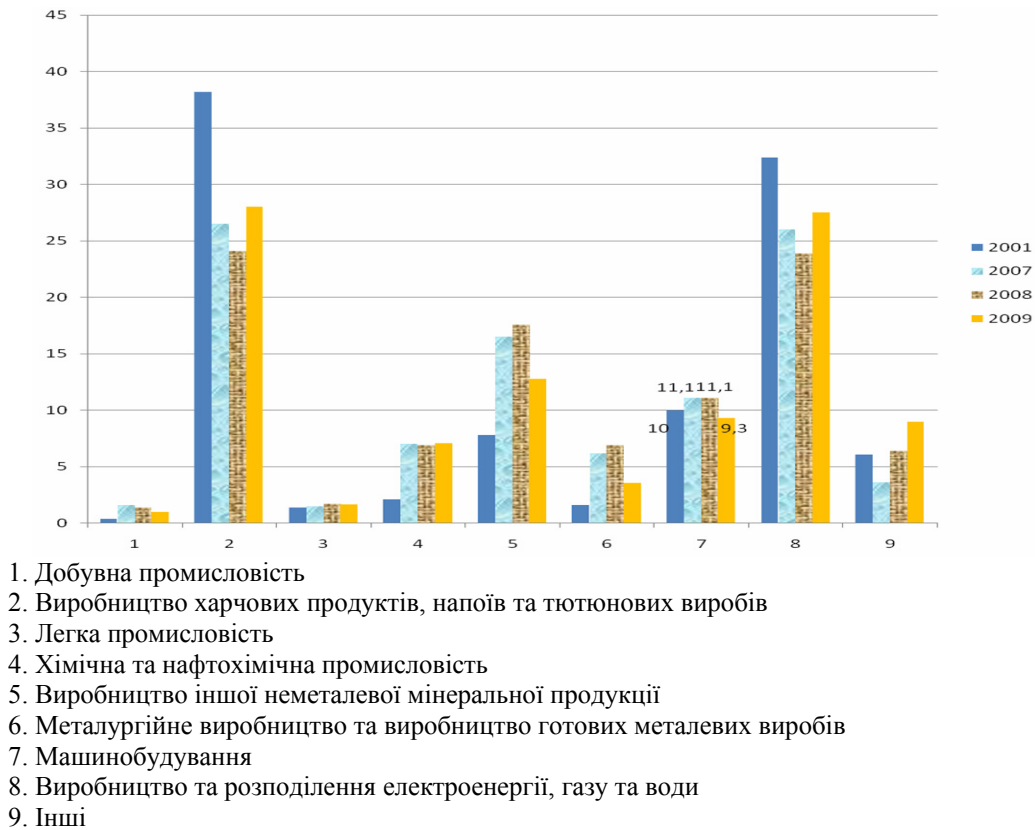

Рис. 1. Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції Хмельницької області за основними видами діяльності у 2001 та 2007-2009 роках

Джерело: сформовано автором на підставі опрацювання даних відділу статистики у Хмельницькій області [1]

Найбільш вагомими серед видів діяльності були виробництво та розподілення електроенергії, газу та води і виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на які припадало відповідно 32,7% та 28,0% загальнообласного обсягу реалізованої промислової продукції), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (12,8%), машинобудування (9,3%). Також слід відмітити, що з 1995 року суттєво збільшилася питома вага хімічної та нафтохімічної промисловості.

Питома вага реалізованої продукції машинобудування у 2007 і у 2008 роках становила 11,1% від загального обсягу промислової продукції. У 2009 році питома вага реалізованої продукції машинобудування зменшилася на 0,8%. Таким чином, ми можемо зробити висновок про поглиблення негативного впливу світової економічної кризи на розвиток машинобудування. Основні показники розвитку підприємств машинобудування Хмельницької області за 2002 – 2009 р.р. представлені у таблиці 1 [1].

У 2009 р. в області реалізовано промислової продукції на 10,1 млрд грн, що становить 1,3% загальнодержавного обсягу. В порівнянні з 2008 роком обсяг реалізованої продукції промисловості зменшився на 8981,4 млн грн.

Частка збиткових промислових підприємств у 2009 році становила 41,4% і порівняно з 2008 роком зменшилася на 0,5%, хоча якщо порівнювати частку збиткових підприємств з 2007 роком та вона збільшилася на 5,2%.

Спостерігається поступове зменшення рентабельності операційної діяльності промислових підприємств у 2008 році на 1,7% порівняно з 2007 роком та на 1,3% у 2009 році порівняно з 2008 роком.

Щодо загальної кількості найманих працівників у промисловості, то їх кількість продовжує скорочуватися. Тільки за останній рік їх чисельність зменшилася майже на 8 тис. осіб, досягнувши 54,1 тисяч. Однією з причин зменшення загальної кількості працюючих є заборгованість по заробітній платі.

Значним є внесок Хмельниччини в економіку України. У 2009 р. в області вироблено майже 1/3 від державного обсягу котлів центрального опалення та жіночих костюмів, 1/5 – некрейдованих паперу та картону для графічних робіт, майже 1/5 – взуття, близько 15% цементу, проводів та кабелів електричних низьковольтних на напругу до 1000В, причепів та напівпричепів.

За минулий рік Хмельниччина забезпечила майже чверть державного випуску мороженої яловичини та телятини, десяту частину – цукру білого кристалічного бурякового, вершкового масла та макаронних виробів. За індексом промислового виробництва наша область займає 15-те місце в країні.

Таблиця 1

Основні показники розвитку промислових підприємств Хмельницької області за 2002 – 2009 рр.

Показник	Рік							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Обсяг реалізованої продукції промисловості у фактичних цінах, млн грн	2806,0	2785,0	4101,4	5127,5	6340,2	8972,8	11126,6	10108,0
Основні засоби промисловості (у порівнянних цінах, на кінець року), млрд грн	5,3	5,2	7,4	10,2	11,1	16,2	17,1	17,6
Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств, %	-0,4	0,7	2,4	3,4	4,3	6,9	5,2	3,9
Частка збиткових підприємств, %	46,7	43,6	41,2	37,8	36,7	36,2	41,9	41,4
Середньорічна кількість найманих працівників у промисловості, тис.	75,0	67,6	65,7	65,0	63,7	62,4	61,8	54,1
Середньорічна номінальна заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн	392,6	484,6	612,1	775,8	1009,6	1308,4	1724,0	1804,3

Спад промислового виробництва в минулому році спостерігався у машинобудуванні на 41%, виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції на 39,6%, виробництві харчових продуктів, напоїв на 4,6%. При цьому на підприємствах з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води спостерігається приріст продукції на 6%.

Серед основних чинників, що негативно вплинули на роботу промисловості області у 2009 р. – погіршення кон'юнктури ринків, труднощі збуту продукції, згорання внутрішнього ринку, обмеженість можливостей кредитування та невизначеність курсу іноземної валюти.

Промисловість є пріоритетною галуззю щодо інвестування. У 2009-му в її розвиток вкладено 1863,2 млн грн інвестицій в основний капітал, а це на 7,4% більше, ніж у 2008-му. За цим показником область посіла друге місце серед регіонів України, поступившись лише Кіровоградщині. Понад $\frac{3}{4}$ усіх вкладень у промислове виробництво здійснено на підприємствах переробної промисловості, обсяги яких зросли на 26%.

Зросли обсяги капіталовкладень у підприємства з виробництва неметалевої мінеральної продукції – вони збільшилися у 2,7 раза та становили 62,1% від загального обсягу у промисловість. Це зумовлено кардинальною реконструкцією ВАТ „Подільський цемент”, а саме переходом з „мокрого” способу виробництва на „сухий”. При цьому спостерігалось зменшення інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та машинобудування.

В поточному році промисловість продовжує працювати в умовах кризи. Однак, хоча на початку року спостерігалось скорочення обсягів виробництва, та з березня промисловість набула позитивної динаміки розвитку. У січні–вересні 2010р. порівняно з відповідним періодом минулого року обсяги промислового виробництва зросли на 5,6% (по Україні в цілому – на 10,8%). Збільшення обсягів виробництва спостерігалось у легкій промисловості на 53,5%, металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів на 19,4%, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води на 14,3%, хімічній та нафтохімічній промисловості на 8,0%, машинобудуванні на 4,7%.

За січень–серпень 2010р. реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на 6,8 млрд грн, з неї продукції добувної та переробної промисловості – на 4,6 млрд грн. У структурі реалізації майже третина загальних обсягів припадала на виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, 30,3% – на виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

Виробництво та розподілення електроенергії є найвагомимим видом промислової діяльності області. „З початку року галузь суттєво впливає на позитивну динаміку промисловості, проте за рахунок зупинки 2-го блоку Хмельницької АЕС на попереджувальний ремонт, обсяги її продукції сповільнюються”.

Також відбувається поступове сповільнення темпів падіння виробництва іншої неметалевої продукції. Зниження випуску продукції відбулося за більшістю основних видів діяльності галузі, зокрема з виробництва цегли, черепиці, виробів з бетону, гіпсу та цементу.

Темпи росту випуску продукції на Хмельниччині вищі, ніж у промисловості сусідніх регіонів (крім Рівненської та Житомирської областей).

Кризові явища у промисловості області особливо негативно позначилися на роботі підприємств машинобудування, де в 2009 році спостерігалися найгірші показники. Зменшувалися обсяги продукції у виробництві верстатів, медичної техніки, але при цьому збільшилося виробництво механічного устаткування, транспортних засобів, електричних машин та контрольно-вимірювальних приладів.

З початку року спостерігалось зменшення частки збиткових підприємств як в цілому по області, так і по промисловості. Найвищу питому вагу зафіксували серед підприємств, які виробляють машини,

транспортні засоби, електроенергію, газ, воду та серед підприємств добувної промисловості.

Хоча 2009-й рік був важким для промисловості і суми отриманих прибутків зменшилися, промисловим підприємствам вдалося вистояти у таких складних умовах.

Висновки. Таким чином, аналізуючи вищевикладений матеріал можна зробити висновок, що основними негативними факторами, які вплинули на розвиток машинобудування Хмельницького регіону є всесвітня економічна криза та низька інвестиційна активність підприємств.

Скорочення обсягів машинобудівної продукції відбувається через низький платоспроможний попит споживачів на внутрішньому ринку та її низьку конкурентоспроможність на зовнішньому ринку; фінансові труднощі підприємств, які не дозволили забезпечити належне відновлення необоротних активів, здійснення їх реконструкції і модернізації, впровадження досягнень науково-технічного прогресу; недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази; несприятливу кон'юнктуру на зовнішньому ринку, і як наслідок цього – незабезпеченість сировиною, обмеженість паливно-енергетичних ресурсів.

В складних умовах економіки керівники машинобудівних підприємств області наполегливо шукають шляхи підвищення ефективності виробництва, одним з них є впровадження інновацій. Однією з проблем формування інноваційної діяльності є розрив інноваційних процесів між стадіями наукових досліджень і впровадженням інновацій у виробництво, зумовлений відсутністю ефективного механізму трансформації наукових знань в інноваційні ідеї, придатні до практичного використання. Вагомими факторами, що стримували інноваційну діяльність підприємств галузі у 2009 р., перш за все, були нестача власних коштів, недостатня фінансова підтримка з боку держави та великі витрати на нововведення. Нестабільний фінансовий стан більшості підприємств галузі стримує їх інноваційну діяльність.

Перспективи подальших досліджень. З метою визначення рівня впровадження та застосування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування необхідно проводити подальші всесторонні дослідження тенденцій розвитку галузі машинобудування Хмельницького регіону.

Література

1. Статистичний щорічник Хмельницької області за 2008 рік / За ред. Сокальського В.В. – Хмельницький : Головне управління статистики у Хмельницькій області, 2009. – 448 с.
2. Сайт державного комітету статистики України - www.ukrstat.gov.ua – 5.11.2010 р.

Надійшла 17.10.2010

УДК 658.35

Р. Ф. АТАМАНЮК

Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Формування моделі національного ринку праці на інноваційних засадах є питанням актуальним, оскільки саме інноваційна економіка здатна запропонувати умови для гідної праці та життєдіяльності суспільства, а людський фактор в умовах інтеграції у світовий економічний простір є визначальним у створенні конкурентних переваг національної економіки.

Formation of national labor market model on the innovative principles is an urgent question, as it is the innovative economy that is able to offer conditions for decent work and vital activity of the society. And the human factor under conditions of its integration into the world market zone is crucial in creating competitive advantages of national economy.

Ключові слова: інноваційна модель, інноваційний розвиток, національна економіка, гідна праця, активна політика на ринку праці, людський фактор, трудовий потенціал, конкурентоспроможність робочої сили, національний ринок праці.

Постановка проблеми. Досягнення конкурентоспроможності в умовах економічної глобалізації та інтеграції в міжнародний економічний простір можливе за умов ефективного використання людського фактора та формування інноваційної моделі ринку праці. При цьому реалізація державних інтересів має враховувати особливості функціонування ринку праці, забезпечуючи раціональність у використанні трудового потенціалу. Формування моделі інноваційного розвитку актуалізує потребу подальшого вивчення якості трудового потенціалу та соціально-трудова відносин, які і визначатимуть майбутнє національного ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти функціонування національного ринку праці досліджували такі вчені, як С. Бандур, Д. Богиня, В. Онікієнко, Е. Лібанова та багато інших. Засади стратегії інноваційного розвитку економіки України та розвитку ринку праці на інноваційних засадах обґрунтовуються в працях О. Амосова, І. Гнибіденка, С. Бандура, М. Долішнього, Л. Лісогор, О. Макарової, С. Пирожкова.

Однак, не применшуючи вагомості здобутків і напрацювань вище згаданих науковців, досі залишаються недостатньо вивченими та розробленими окремі питання формування моделі ринку праці